

Секція Освіта/Педагогіка	
УДК 378.147:81'25:004.8	
Дата першого надходження статті до видання	2026-06-14
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-07-30
Дата публікації/оприлюднення	2026-07-30

Використання інструментів штучного інтелекту у формуванні професійної компетентності майбутніх усних перекладачів

Гончар Катерина Леонідівна

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

e-mail: katyagonchar@vnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-3746-7125>

Анотація. Метою статті є обґрунтування можливостей використання інструментів штучного інтелекту у формуванні професійної компетентності майбутніх усних перекладачів. Методологічну основу дослідження становили аналіз наукових джерел, синтез, компонентно-структурний аналіз, класифікація та узагальнення. За допомогою аналізу наукових джерел з'ясовано стан розробленості проблеми в українському й зарубіжному науковому дискурсі; синтез дав змогу поєднати окремі підходи до розуміння професійної компетентності перекладача; компонентно-структурний аналіз використано для конкретизації її складників; класифікацію – для визначення напрямів застосування інструментів штучного інтелекту у навчальному процесі; узагальнення – для формулювання практичних рекомендацій. У результаті дослідження конкретизовано структуру професійної компетентності майбутнього усного перекладача з урахуванням технологічного чинника. Визначено, що вона охоплює мовно-комунікативний, когнітивно-операційний, міжкультурний, технологічний, етичний і рефлексивний компоненти. Встановлено, що інструменти штучного інтелекту доцільно використовувати не як заміну перекладацької діяльності, а як засоби підготовки, тренування, діагностики й рефлексії. Виокремлено основні напрями їх застосування у навчальному процесі: доперекладацька підготовка, термінологічна робота, моделювання усних комунікативних ситуацій, тренування вміння швидко виокремлювати головний зміст повідомлення, використання автоматичного розпізнавання мовлення, цифрових підказок, формувального зворотного зв'язку та етичного регулювання роботи зі штучним інтелектом. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо підвищення професійної компетентності майбутніх усних перекладачів, зокрема через самостійне виконання перекладацьких завдань перед зверненням до штучного інтелекту, аналіз автоматичних транскриптів, перевірку термінологічних відповідників, тренування розподілу уваги та формування правил академічно доброчесного використання цифрових інструментів. Результати дослідження можуть бути корисними для викладачів перекладу, розробників освітніх програм, здобувачів вищої освіти, майбутніх усних перекладачів, а також для дослідників, які вивчають цифровізацію перекладацької освіти, методiku навчання усного перекладу.

Ключові слова: цифрові інструменти, автоматичне розпізнавання мовлення, мовна освіта, перекладацькі завдання, синхронний переклад, усне мовлення.

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE INTERPRETERS

Kateryna Honchar

PhD in Philology, Associate Professor,
The Head of the Department of Foreign Languages for Humanities
Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, Ukraine
e-mail katyagonchar@vnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3746-7125>

Abstract. The purpose of the article is to substantiate the possibilities of using artificial intelligence tools in the formation of professional competence of future interpreters. The methodological basis of the study includes the analysis of scientific sources, synthesis, component-structural analysis, classification, and generalization. The analysis of scientific sources made it possible to determine the current state of the problem in Ukrainian and international scholarly discourse; synthesis enabled the integration of separate approaches to understanding the professional competence of an interpreter; component-structural analysis was used to specify its main components; classification made it possible to identify the areas of application of AI tools in the educational process; and generalization was used to formulate practical recommendations. As a result of the study, the structure of the professional competence of a future interpreter was specified with due regard to the technological factor. It was determined that this competence includes linguistic-communicative, cognitive-operational, intercultural, technological, ethical, and reflective components. It was established that AI tools should be used not as a substitute for interpreting activity, but as means of preparation, training, diagnosis, and reflection. The main areas of their application in the educational process were identified: pre-interpreting preparation, terminology work, modelling of oral communicative situations, training the ability to quickly identify the main message, the use of automatic speech recognition, digital prompts, formative feedback, and ethical regulation of AI use. The article substantiates practical recommendations for improving the professional competence of future interpreters, in particular through independent completion of interpreting tasks before turning to AI, analysis of automatic transcripts, verification of terminological equivalents, training in attention distribution, and the development of rules for academically honest use of digital tools. The results of the study may be useful for translation and interpreting teachers, developers of educational programmes, higher education students, future interpreters, as well as researchers studying the digitalization of translator and interpreter education, methods of teaching interpreting, and pedagogical conditions for the responsible use of artificial intelligence in language education.

Keywords: digital tools, automatic speech recognition, language education, translation and interpreting tasks, simultaneous interpreting, oral speech.

Вступ

Актуальність проблеми. Цифровізація мовної освіти істотно змінює підходи до професійної підготовки майбутніх усних перекладачів. Якщо раніше технології здебільшого розглядалися як допоміжний інструмент для пошуку термінології, роботи з корпусами текстів або запису власного мовлення, то нині інструменти штучного інтелекту (далі – ШІ) поступово переходять у площину навчального партнерства: вони можуть моделювати комунікативні ситуації, генерувати тематичні промови, забезпечувати транскрибування аудіо, підтримувати формування глосаріїв і

створювати умови для саморефлексії студента. Такий зсув відповідає загальній логіці розвитку освіти, у межах якої ЮНЕСКО наголошує на потребі людоцентричного, етичного й педагогічно обґрунтованого використання генеративного ШІ в навчанні і дослідженнях [1].

Особливої актуальності ця проблема набуває саме для підготовки усних перекладачів, оскільки їхня професійна діяльність передбачає не тільки володіння мовами, а і здатність швидко сприймати усне повідомлення, утримувати інформацію в пам'яті, стисло структурувати зміст, швидко добирати еквіваленти, контролювати темп мовлення, інтонацію, точність і комунікативну доречність. Стандарт ISO 18841:2018 визначає базові вимоги до надання послуг усного перекладу і рекомендації належної практики, що підтверджує комплексний характер цієї професійної діяльності [2].

Отже, ШІ не може розглядатися як проста «підказка» або заміна перекладача; коректніше трактувати його як інструмент формування окремих складників професійної компетентності за умови збереження провідної ролі людини.

Також слід згадати і оновлену рамку European Master's in Translation 2022, яка виокремлює серед ключових компонентів підготовки мовно-культурну, перекладацьку, технологічну, особистісно-міжособистісну компетентності і компетентність надання послуг [3]. Хоча ця рамка стосується насамперед перекладацьких програм загалом, її логіка є продуктивною і для підготовки майбутніх усних перекладачів, оскільки сучасний фахівець працює в технологізованому професійному середовищі, де навички критичного використання цифрових інструментів стають частиною професійної придатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових праць засвідчує, що проблема використання інструментів штучного інтелекту у підготовці майбутніх усних перекладачів поступово переходить до емпіричного вивчення конкретних навчальних ефектів.

Важливим напрямом є дослідження ШІ-грамотності студентів перекладацьких спеціальностей. Науковці J. Zhang і S. Doherty [4], О. Кулик [5], А. Красуля [6] довели, що студенти починають використовувати інструменти ШІ ще до спеціальної професійної підготовки, однак часто не мають достатнього розуміння їхніх обмежень, ризиків і етичних наслідків. Схожий акцент роблять інші науковці, зокрема М. А. Jiménez-Crespo [7], який розглядає перекладацьку освіту крізь призму людиноцентричного підходу до ШІ та інтелектуального підсилення.

Українські науковці О. Остапович, Н. Остапович, Ю. Мазуренко [8], В. Ігнатенко [9], С. Полтавський [10] розвивають цей підхід у площині методично виваженого використання цифрових інструментів у підготовці перекладачів, наголошуючи на потребі формування здатності критично оцінювати машинний результат, дотримуватися академічної доброчесності, усвідомлювати межі автоматизованої допомоги та зберігати провідну роль людського професійного судження у перекладацькому процесі.

Окремий блок досліджень стосується автоматичного розпізнавання мовлення та його впливу на усний переклад. Дослідники В. Defrancq і С. Fantinuoli [11] у 2021 році показали, що ASR-підтримка в кабіні синхронного перекладу може підвищувати точність передавання числової інформації, але водночас породжує ризик надмірного покладання на підказку системи. О. Требик, А. Полторацька., А. Капітон [12] і О. Сергієнко [13] розглядали технологічну підтримку перекладацької діяльності ширше - через інтеграцію CAT/MT/AI-інструментів та цифрових навчальних платформ у професійну підготовку перекладачів. Праці S. Chen і J-L. Kruger поглиблюють цей напрям.

У дослідженні 2023 року автори запропонували модель «комп'ютерно-послідовний переклад», у якій поєднуються розпізнавання мовлення, машинний переклад і подальше

продукування цільового повідомлення [14]. Подальше дослідження 2024 року вже розглядало потребу спеціального навчального фрейму, що охоплює повторне озвучування, переклад з аркуша і постредагування. [15].

Новіші праці 2025-2026 років ще більше конкретизують цю проблему. Зокрема, Т. Yin аналізував, чи змінюється роль синхронного перекладача під впливом автоматизованих субтитрів, перекладених за допомогою ШІ, і дійшов висновку, що технологія змінює сам режим професійної дії [16]. Інші автори М. Guo зі співавторами емпірично обґрунтували потребу поєднувати традиційне навчання синхронного перекладу з окремими ШІ-модулями, оскільки успішність ШІ-підтриманого синхронного перекладу залежить від уже сформованих базових умінь синхронного перекладу [17]. Тобто, стає зрозумілим, що ШІ не скасовує класичної підготовки, а нашаровується на неї.

Ще існує один напрям пов'язаний із використанням ChatGPT і великих мовних моделей у розвитку окремих перекладацьких умінь. Х. Lu досліджував ChatGPT-асистент у навчанні китайсько-англійського послідовного перекладу і показав потенціал такої практики для підвищення якості перекладацького продукту [18].

Отже, сучасні дослідження дають підстави стверджувати, що використання ШІ у формуванні професійної компетентності майбутніх усних перекладачів має розглядатися як багаторівневий педагогічний процес.

Виділення невирішеної частини проблеми. Водночас недостатньо розробленою залишається цілісна модель застосування ШІ саме в підготовці усних перекладачів, з урахуванням технологічного, когнітивного, етичного й рефлексивного компонентів їхньої професійної компетентності. Саме цю прогалину частково заповнює наше дослідження.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування педагогічного потенціалу інструментів штучного інтелекту у формуванні професійної компетентності майбутніх усних перекладачів. Для досягнення цієї мети було розв'язано такі завдання: (1) уточнено структуру професійної компетентності майбутнього усного перекладача в умовах поширення ШІ; (2) визначено напрями використання ШІ-інструментів у навчальному процесі; (3) надано практичні рекомендації щодо методично керованого, критичного й етично відповідального використання ШІ у підготовці майбутніх усних перекладачів.

Наукова новизна. Наукова новизна статті полягає в уточненні структури професійної компетентності майбутнього усного перекладача з урахуванням технологічного чинника і в обґрунтуванні функціональних напрямів використання інструментів штучного інтелекту у процесі її формування.

Практичне значення. Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості їх використання під час оновлення освітніх компонентів, пов'язаних із навчанням усного, послідовного й синхронного перекладу.

Методологія

Методи дослідження. Дослідження має теоретико-аналітичний характер і спрямоване на обґрунтування можливостей використання інструментів штучного інтелекту у формуванні професійної компетентності майбутніх усних перекладачів. Під час дослідження використано такі методи наукового пізнання (табл. 1).

Таблиця 1. Методичний інструментарій дослідження використання ШІ у формуванні професійної компетентності майбутніх усних перекладачів

Дослідження виконувалося у кілька етапів.

На першому етапі було визначено проблему, мету і завдання дослідження, а також уточнено, що ШІ розглядається як інструмент педагогічної підтримки.

Метод	Причини використання	Напрямок застосування методу в дослідженні
Аналіз наукових джерел	Для з'ясування стану розробленості теми	Опрацьовано українські і зарубіжні публікації щодо ШІ в перекладацькій освіті, підготовки усних перекладачів
Синтез	Для поєднання окремих положень у цілісну логіку дослідження	Узагальнено підходи до розуміння професійної компетентності перекладача в умовах технологізації освіти
Компонентно-структурний аналіз	Для конкретизації змісту професійної компетентності	Виокремлено мовно-комунікативний, когнітивно-операційний, міжкультурний, технологічний, етичний і рефлексивний компоненти
Класифікація	Для впорядкування напрямів використання ШІ	Сформовано напрями застосування ШІ-інструментів у навчанні: доперекладацька підготовка, термінологічна робота, моделювання ситуацій, аналіз усного мовлення, зворотний зв'язок, етичне регулювання
Узагальнення	Для формулювання практичних висновків	Розроблено рекомендації щодо підвищення професійної компетентності майбутніх усних перекладачів засобами ШІ

Джерело: розробка автора

На другому етапі здійснено добір і аналіз наукових джерел за критеріями актуальності, науковості та відповідності темі.

На третьому етапі було конкретизовано структуру професійної компетентності майбутнього усного перекладача з урахуванням технологічного чинника.

На четвертому етапі визначено напрями використання ШІ-інструментів у навчальному процесі та встановлено, які компоненти компетентності вони можуть розвивати.

На п'ятому етапі сформульовано практичні рекомендації щодо методично керованого, критичного й етично відповідального використання ШІ у підготовці майбутніх усних перекладачів.

Джерела даних. Джерельну базу становили сучасні наукові публікації 2020-2026 рр., у яких розглянуто ШІ-грамотність студентів перекладацьких спеціальностей, використання ChatGPT, CAT/MT-інструментів, автоматичного розпізнавання мовлення, живих автоматизованих субтитрів, цифрових платформ і проблем академічної доброчесності у перекладацькій освіті.

Інструменти аналізу. Інструментами аналізу стали критерії педагогічної доцільності використання ШІ, його зв'язку з компонентами професійної компетентності майбутнього усного перекладача та здатності підтримувати підготовку, виконання, фіксацію й післяперекладацьке осмислення усного завдання. Окремо враховувалися ризики надмірної залежності від цифрової підказки, етична прийнятність використання ШІ та його придатність для розвитку самоконтролю, термінологічної точності й рефлексії.

Обмеження дослідження. Дослідження має теоретико-аналітичний характер і не передбачає проведення педагогічного експерименту або кількісного вимірювання

ефективності окремих ШІ-інструментів у студентських групах. У статті не здійснюється порівняння конкретних програмних продуктів за технічними параметрами, оскільки основну увагу зосереджено не на функціоналі окремих сервісів, а на їхньому педагогічному потенціалі у формуванні професійної компетентності майбутнього усного перекладача.

Результати

У межах дослідження професійну компетентність майбутнього усного перекладача доцільно визначати як інтегровану здатність особистості здійснювати усне міжмовне посередництво в реальних або змодельованих комунікативних ситуаціях, забезпечуючи точність передавання змісту, оперативність мовленнєвої реакції, міжкультурну адекватність, етичну надійність і технологічно грамотну організацію перекладацької діяльності [5]. У такому розумінні компетентність охоплює здатність слухати, аналізувати, запам'ятовувати, структурувати, добирати відповідники, говорити переконливо, адаптуватися до ситуації, працювати з термінологією, використовувати цифрові ресурси й водночас не втрачати професійної автономії перед машинним результатом [5-7;19].

На рис. 1 представлено компоненти професійної компетентності майбутнього усного перекладача.

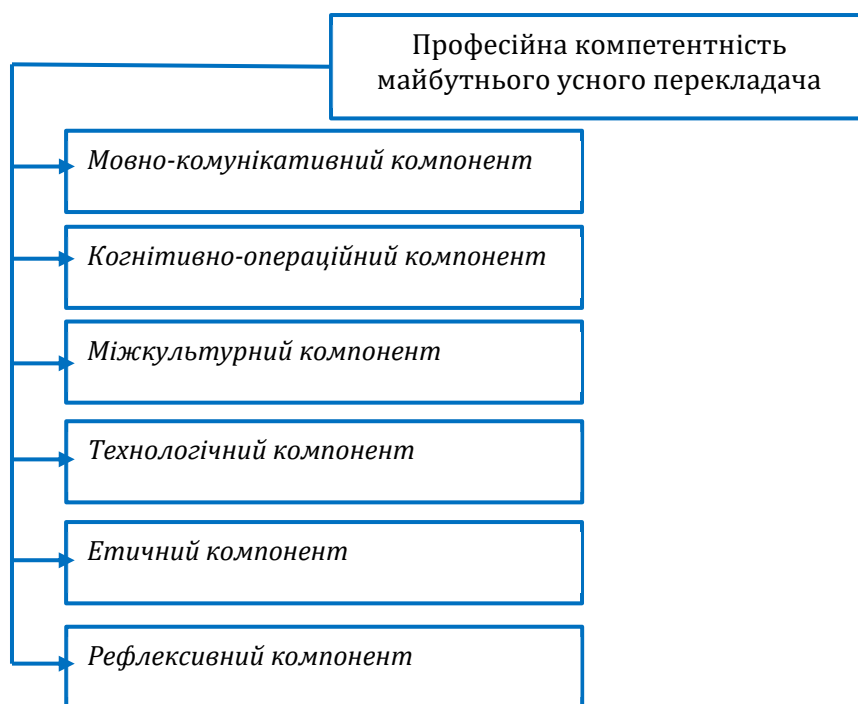

Рис. 1 - Компоненти професійної компетентності майбутнього усного перекладача

Джерело: систематизовано на основі аналізу [4;7;11]

Мовно-комунікативний компонент є базовим, оскільки саме він забезпечує здатність перекладача адекватно сприймати вихідне повідомлення і відтворювати його іншою мовою. Тут мова йде не тільки про лексико-граматичну правильність, а також і про володіння стилістичними реєстрами, інтонаційною організацією мовлення, логікою усного висловлювання, термінологічною точністю і здатністю зберігати комунікативний намір мовця. У контексті використання ШІ цей компонент набуває нового змісту: студент має навчитися критично перевіряти варіант цифрового

перекладу, а саме - виявляти неточності, стилістичні зсуви, втрату підтексту або спрощення змісту. Тобто ШІ може підтримувати мовну підготовку, але він не має на меті замінити власні мовні компетентності перекладача.

Когнітивно-операційний компонент пов'язаний із психічними й операційними механізмами усного перекладу: (1) концентрацією уваги; (2) короткочасною та оперативною пам'яттю; (3) швидкістю смислового аналізу; (4) прогнозуванням подальшого змісту; (5) компресією інформації; (6) технікою нотування; (7) здатністю приймати рішення в умовах дефіциту часу. Для усного перекладача це вкрай важливо, оскільки він працює з живим мовленням, яке не можна повністю «перечитати» або спокійно відредагувати. Технологічний чинник тут може виконувати тренувальну функцію: автоматичне транскрибування, запис мовлення, генерація навчальних промов, створення варіативних темпів і складності аудіоматеріалів дають змогу моделювати різні перекладацькі ситуації. Проте саме студент має навчитися утримувати смисловий каркас повідомлення, відділяти головне від другорядного і діяти в реальному часі.

Міжкультурний компонент забезпечує розуміння того, що усний переклад є свого роду, посередництвом між різними культурними, соціальними і професійними контекстами. Майбутній перекладач має враховувати фонові знання, культурно марковані одиниці, норми ввічливості, прагматичні підтексти, особливості інституційного спілкування. Саме тут проявляється межа машинного перекладу: інструменти ШІ можуть швидко обробляти мовний матеріал, проте не завжди коректно інтерпретують культурні нюанси, іронію, емоційний тон або приховану комунікативну мету.

Технологічний компонент у сучасних умовах стає функціонально необхідним елементом професійної компетентності. Він охоплює здатність користуватися електронними словниками, термінологічними базами, корпусами текстів, системами автоматичного розпізнавання мовлення, платформами для дистанційного усного перекладу, генеративними мовними моделями, інструментами для створення глосаріїв і тренувальних матеріалів. Водночас технологічна компетентність передбачає розуміння того, для якого завдання доречний певний інструмент, які помилки він може продукувати, як перевіряти отриманий результат і як інтегрувати технологію в перекладацьку діяльність без втрати контролю над змістом. У рамці ШІ-компетентності студентів ЮНЕСКО наголошено на потребі формування людоцентричного мислення, етики ШІ, знання технік і застосувань ШІ та розуміння дизайну ШІ-систем [1]. Для майбутнього усного перекладача це означає, що він має бути не пасивним користувачем ШІ, а критичним і відповідальним суб'єктом його застосування.

Етичний компонент набуває особливої ваги, оскільки усний перекладач часто працює з конфіденційною, професійно чутливою або персональною інформацією. Використання ШІ в такому контексті породжує додаткові ризики: завантаження реальних аудіозаписів у зовнішні сервіси, збереження персональних даних, неконтрольоване використання змісту розмови, залежність від непрозорого алгоритмічного рішення.

Рефлексивний компонент забезпечує здатність майбутнього перекладача аналізувати власні дії, виявляти типові помилки, оцінювати якість перекладу, коригувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку. У навчанні усного перекладу це надзвичайно важливо, оскільки студент не завжди усвідомлює, де саме втратив зміст: на етапі слухання, запам'ятовування, нотування, добору відповідника чи усного відтворення. Інструменти ШІ можуть допомогти у фіксації результату: створити транскрипт, виділити складні фрагменти, запропонувати альтернативні варіанти формулювання, порівняти студентський переклад із вихідним повідомленням.

Після конкретизації структури професійної компетентності майбутнього усного перекладача доцільно перейти до визначення тих напрямів, у межах яких інструменти штучного інтелекту можуть бути педагогічно виправдано інтегровані в навчальний процес.

В таблиці 2 подано напрями використання ІІІ-інструментів у навчальному процесі підготовки майбутніх усних перекладачів.

Таблиця 2. Напрями використання ІІІ-інструментів у навчальному процесі підготовки майбутніх усних перекладачів

Напрямок використання ІІІ-інструментів	Дидактичне призначення	Приклади навчального застосування	Компоненти професійної компетентності, що формуються
Доперекладацька підготовка до теми	Формування тематичної обізнаності перед виконанням усного перекладу	добір фонові інформації; пояснення складних понять; створення тематичних глосаріїв; підготовка переліку можливих термінів і власних назв	мовно-комунікативний, технологічний, когнітивно-операційний
Термінологічна робота	Розвиток умінь працювати з фаховою лексикою до і після перекладацького завдання	створення двомовних термінологічних списків; перевірка варіантів відповідників; групування термінів за темами; порівняння машинно запропонованих і фахово перевірених варіантів	мовно-комунікативний, технологічний, рефлексивний
Моделювання усних комунікативних ситуацій	Наближення навчання до реальних умов професійної діяльності	генерація промов різної складності; створення діалогів для послідовного перекладу; моделювання переговорів, інтерв'ю, пресконференцій, медичних або юридичних ситуацій	мовно-комунікативний, міжкультурний, когнітивно-операційний
Тренування смислового аналізу та gisting	Розвиток здатності швидко виокремлювати головну інформацію в усному повідомленні	скорочення довгих фрагментів до ключових тез; визначення основної думки; тренування перефразування; порівняння студентського стислого викладу з варіантом ІІІ	когнітивно-операційний, мовно-комунікативний, рефлексивний
Робота з автоматичним розпізнаванням мовлення	Фіксація усного мовлення для подальшого аналізу якості перекладу	транскрибування студентського перекладу; виявлення пропусків, пауз, повторів, неточностей; порівняння	когнітивно-операційний, технологічний, рефлексивний

		вихідного тексту й усного перекладацького продукту	
Використання допоміжних підказок	Навчання роботи з додатковим візуальним каналом під час синхронного або послідовного перекладу	виконання вправ із субтитрами та без них; аналіз впливу підказок на точність і темп перекладу; тренування розподілу уваги між слуханням, читанням і говорінням	когнітивно-операційний, технологічний
Формувальний зворотний зв'язок	Підтримка самоаналізу та поступового вдосконалення перекладацьких дій	отримання коментарів до перекладу; порівняння зворотного зв'язку від викладача, однокласників і ШІ; визначення типових помилок; складання індивідуального плану покращення	рефлексивний, мовно-комунікативний, етичний
Контроль академічної доброчесності та етичне використання ШІ	Формування відповідального ставлення до меж застосування цифрових інструментів	обговорення дозволених і недозволених способів використання ШІ; аналіз випадків прихованого машинного перекладу; розроблення правил роботи з конфіденційними матеріалами	етичний, рефлексивний, технологічний

Джерело: складено автором на основі аналізу [4;7;9;11;17;18]

Отже, напрями використання ШІ-інструментів у підготовці майбутніх усних перекладачів доцільно вибудовувати не навколо самих сервісів, а навколо навчальної дії студента. Найбільшу педагогічну цінність ШІ має тоді, коли допомагає зробити перекладацький процес видимим: зафіксувати мовлення, порівняти варіанти, виявити помилку, пояснити її причину й повернути студента до усвідомленого професійного рішення. Саме тому ШІ в навчальному процесі має виконувати не роль заміни перекладацької діяльності, а роль інструмента тренування, діагностики й рефлексії.

Для підвищення професійної компетентності майбутніх усних перекладачів у межах використання інструментів ШІ доцільно:

1. Інтегрувати ШІ як інструмент підготовки, тренування й аналізу результату. Студент має спочатку виконувати перекладацьке завдання самостійно, а вже потім використовувати ШІ для порівняння, уточнення термінології або пошуку альтернативних формулювань. Наприклад, студент виконує послідовний переклад короткого виступу про цифрову освіту, записує власний варіант, після чого за допомогою ШІ перевіряє, які терміни можна було передати точніше: digital literacy - «цифрова грамотність», learning analytics - «навчальна аналітика», AI-assisted learning - «навчання з підтримкою ШІ».

2. Запровадити регулярні вправи з синхронного перекладу, тобто швидкого виокремлення головного змісту усного повідомлення. Для цього ШІ може генерувати промови різної складності, пропонувати варіанти стислого викладу, а студент має критично зіставляти їх із власним розумінням тексту. Наприклад, викладач задає ШІ тему «The role of artificial intelligence in healthcare», отримує промову на 2 хвилини, студент слухає її один раз і має передати не всі слова, а основний зміст: ШІ допомагає лікарям аналізувати дані, але остаточне рішення має залишатися за людиною.

3. Використовувати ASR-транскрипти для післяперекладацького аналізу. Запис і автоматичне розпізнавання студентського перекладу дають змогу побачити пропуски, неточності, повтори, паузи, порушення логіки й темпу мовлення. Наприклад, студент виконує усний переклад фрагмента пресконференції, після чого отримує автоматичний транскрипт свого мовлення і бачить, що тричі повторив «тобто», пропустив числовий показник «25%» і замінив «public funding» на неточне «публічні фонди» замість «державне фінансування».

4. Формувати навички роботи з термінологією за допомогою ШІ, але з обов'язковою перевіркою джерел. Майбутній усний перекладач має не просто приймати запропонований відповідник, а вміти оцінити його фахову точність, контекстуальну доречність і стилістичну відповідність. Наприклад, перед заняттям із медичного перекладу студент просить ШІ скласти глосарій до теми «cardiovascular diseases», але потім перевіряє терміни за фаховими медичними джерелами й уточнює, що heart failure - це «серцева недостатність», а не буквально «серцева помилка».

5. Тренувати розподіл уваги під час використання цифрових підказок. Такі інструменти можуть допомагати, але водночас створюють додаткове навантаження, тому студент має навчитися не втрачати активне слухання й не перетворювати усний переклад на читання машинної підказки. Наприклад, під час тренування синхронного перекладу студент бачить на екрані автоматичні субтитри англійської промови, але має використовувати їх лише для уточнення чисел, імен або термінів, а основний зміст передавати на основі слухового сприйняття.

6. Розвивати рефлексивну компетентність через порівняння різних типів зворотного зв'язку: викладацького, peer feedback і ШІ-коментарів. Це допомагає студентові не лише виправляти помилки, а й розуміти їхню причину. Наприклад, після перекладу виступу про екологічну політику студент отримує три коментарі: викладач звертає увагу на втрату причинно-наслідкового зв'язку, однокласник - на занадто швидкий темп мовлення, а ШІ - на повторюваність лексики. Після цього студент формулює короткий план самокорекції на наступне заняття.

7. Закріпити правила етичного використання ШІ в навчальних завданнях. Доцільно чітко визначати, коли ШІ дозволений, коли обмежений, а коли його використання спотворює оцінювання реальної перекладацької компетентності. Наприклад, під час домашньої підготовки студент може використовувати ШІ для створення глосарію або пошуку фонові інформації, але під час контрольного усного перекладу йому заборонено відкривати машинний переклад тексту, оскільки в такому разі оцінюється не його перекладацьке мислення, а здатність читати готову підказку.

Узагальнено це означає, що підвищення професійної компетентності майбутніх усних перекладачів можливе лише за умови методично керованого, критичного й етично врегульованого використання ШІ.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Отримані результати свідчать, що використання ШІ у підготовці майбутніх усних перекладачів має найбільшу педагогічну цінність тоді, коли воно пов'язане не з автоматичним отриманням готового перекладу, а з організацією

навчальної дії студента. ШІ-інструменти дають змогу зробити перекладацький процес більш видимим для аналізу: зафіксувати усне мовлення, виявити пропуски й неточності, порівняти варіанти передавання змісту, уточнити термінологію та повернути студента до усвідомленого професійного рішення.

Порівняння з іншими дослідженнями. Результати статті узгоджуються з тими дослідженнями, у яких ШІ розглядається не як заміник перекладача, а як інструмент підтримки навчання, тренування й оцінювання. Зарубіжні праці акцентують увагу на використанні автоматичного розпізнавання мовлення, живих автоматизованих субтитрів, ChatGPT і ШІ-підтриманого синхронного або послідовного перекладу [11; 14-18]. Українські дослідники переважно зосереджуються на CAT/MT-інструментах, цифровій компетентності, LMS-платформах, академічній доброчесності та загальних питаннях технологізації перекладацької освіти [5; 8-13]. Запропонований у статті підхід поєднує ці два напрями, оскільки переносить увагу з окремого цифрового інструмента на цілісну логіку формування професійної компетентності майбутнього усного перекладача.

Наукова новизна (розгорнуто). Наукова новизна дослідження полягає у зміщенні акценту з опису окремих ШІ-інструментів на обґрунтування їхньої ролі у формуванні професійної компетентності майбутнього усного перекладача. У статті запропоновано розглядати ШІ як педагогічно керований інструмент, що може впливати на різні етапи професійного становлення студента: підготовку до перекладу, виконання усного завдання, фіксацію результату, післяперекладацький аналіз і рефлексивну корекцію. Новизна також полягає в тому, що професійну компетентність майбутнього усного перекладача конкретизовано як багатокомпонентну систему, у якій технологічний компонент не відокремлюється від мовно-комунікативного, когнітивно-операційного, міжкультурного, етичного й рефлексивного компонентів. Показано, що використання ШІ змінює не лише набір навчальних інструментів, а й саму організацію перекладацької дії: студент отримує можливість бачити власне мовлення в транскрипті, порівнювати варіанти передавання змісту, аналізувати помилки, перевіряти термінологію та усвідомлювати межі машинної допомоги.

Практичне значення (розгорнуто). Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути безпосередньо використані для вдосконалення змісту й методики навчання усного перекладу. Запропоновані рекомендації дають змогу вибудовувати заняття за логікою «самостійне виконання завдання - фіксація результату - аналіз за допомогою ШІ - критична перевірка - корекція перекладацької дії». Цей підхід може бути застосований під час підготовки вправ із послідовного і синхронного перекладу, тренування швидкого виокремлення головного змісту повідомлення, формування термінологічних глосаріїв, аналізу пауз, повторів і пропусків в усному мовленні, а також розроблення критеріїв доброчесного використання ШІ в навчальних і контрольних завданнях. Для викладача це створює інструмент методичного керування цифровою активністю студентів, а для студента - умови для усвідомленого розвитку професійної автономії, самоконтролю й відповідальності за якість усного перекладу.

Висновки

Проведене дослідження засвідчило, що використання інструментів штучного інтелекту у підготовці майбутніх усних перекладачів змінює логіку професійної підготовки, у межах якої студент має навчитися не просто користуватися цифровими сервісами, а критично керувати ними, перевіряти їхні результати, співвідносити машинну підказку з комунікативною ситуацією та зберігати відповідальність за кінцевий перекладацький продукт.

У статті конкретизовано структуру професійної компетентності майбутнього усного перекладача з урахуванням технологічного чинника. Встановлено, що така

компетентність має інтегрований характер і охоплює мовно-комунікативний, когнітивно-операційний, міжкультурний, технологічний, етичний і рефлексивний компоненти. Аналітично важливим є те, що технологічний компонент не існує окремо від інших: він впливає на спосіб роботи з термінологією, організацію пам'яті й уваги, характер самоаналізу, етичні рішення і здатність діяти в умовах реального усного мовлення.

Визначено основні напрями використання ШІ-інструментів у навчальному процесі: доперекладацька підготовка, термінологічна робота, моделювання усних комунікативних ситуацій, тренування вміння швидко виокремлювати головний зміст повідомлення, використання автоматичного розпізнавання мовлення, цифрових підказок, формувального зворотного зв'язку та етичне регулювання роботи з ШІ.

У межах дослідження також сформульовано практичні рекомендації, які конкретизують, як саме ШІ може бути використаний для підвищення професійної компетентності майбутніх усних перекладачів. Зокрема, запропоновано застосовувати ШІ після самостійного виконання перекладацького завдання для порівняння варіантів і уточнення термінології; використовувати автоматичні транскрипти для аналізу пропусків, повторів, пауз і порушень логіки усного мовлення; залучати ШІ до створення навчальних промов різної складності; перевіряти запропоновані термінологічні відповідники за фаховими джерелами; тренувати розподіл уваги під час роботи з цифровими підказками; порівнювати викладацький, груповий і ШІ-зворотний зв'язок; а також чітко розмежовувати дозволене, обмежене й недоброчесне використання ШІ в навчальних завданнях.

Такі рекомендації мають прикладний характер, оскільки спрямовані не на загальне декларування користі ШІ, а на впорядкування конкретних навчальних дій, які розвивають смисловий аналіз, термінологічну точність, усну виразність, самоконтроль і професійну відповідальність майбутнього перекладача.

Список використаних джерел

1. Miao F., Holmes W. Guidance for generative AI in education and research. UNESCO, 2023. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research?hub=67098>
2. ISO 18841:2018. Interpreting services — General requirements and recommendations. Geneva: International Organization for Standardization, 2018. URL: <https://www.iso.org/standard/63544.html>
3. Updated version of the EMT competence framework now available. European Commission. Directorate-General for Translation. 21 October 2022. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/updated-version-emt-competence-framework-now-available-2022-10-21_en
4. Zhang J., Doherty S. Investigating novice translation students' AI literacy in translation education. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2025. Vol. 19, No. 3-4. P. 234-253. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2541478>.
5. Кулик О. Професійна підготовка майбутніх перекладачів в епоху штучного інтелекту. *Scientia et Societas*. 2023. № 3. С. 48-56. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6327/2023/3/48-56>.
6. Красуля А., Турчина М. Використання інструментів штучного інтелекту: порівняльний аналіз систем автоматизованого перекладу. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 8. С. 108-113. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.17>.
7. Jiménez-Crespo M. A. "If students translate like a robot ..." or how research on human-centered AI and intelligence augmentation can help realign translation education. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2025. Vol. 19, No. 3-4. P. 277-295. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2542022>.

8. Остапович О., Остапович Н., Мазуренко Ю. ChatGPT у підготовці філологів і перекладачів. Виклики і перспективи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2023. Вип. 17(85). С. 200-205. DOI: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17\(85\)-200-205](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17(85)-200-205).
9. Ігнатенко В. Д. Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці майбутніх філологів. *Іноземні мови*. 2020. № 1. С. 37-42. DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2020.1.197401>.
10. Полтавський С. О. Інформаційно-комунікаційна компетентність майбутніх перекладачів в умовах цифрової трансформації освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2026. № 2(192). С. 74-80. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2\(192\)-74-80](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2(192)-74-80).
11. Defrancq B., Fantinuoli C. Automatic speech recognition in the booth: Assessment of system performance, interpreters' performances and interactions in the context of numbers. *Target. International Journal of Translation Studies*. 2021. Vol. 33, No. 1. P. 73-102. DOI: <https://doi.org/10.1075/target.19166.def>.
12. Требик О., Полторацька А., Капітон А. CAT-інструменти та їх місце у структурі підготовки майбутніх перекладачів. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2023. № 1(6). С. 57-63. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.1.9>.
13. Сергієнко О. І. Роль LMS-платформи під час професійної підготовки майбутніх перекладачів. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія*. 2025. № 2(6). С. 60-66. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-2-9>.
14. Chen S., Kruger J.-L. The effectiveness of computer-assisted interpreting: A preliminary study based on English-Chinese consecutive interpreting. *Translation and Interpreting Studies*. 2023. Vol. 18, No. 3. P. 399-420. DOI: <https://doi.org/10.1075/tis.21036.che>.
15. Chen S., Kruger J.-L. A computer-assisted consecutive interpreting workflow: Training and evaluation. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2024. Vol. 18, No. 3. P. 380-399. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2373553>.
16. Yin T. Has the use of AI-translated live captions in simultaneous interpreting changed the role of the interpreter? A study based on professional interpreters' perceptions. *The Translator*. 2025. Vol. 31, No. 2. P. 214-231. DOI: <https://doi.org/10.1080/13556509.2024.2412923>.
17. Guo M., Xie Y., Han L., Lei V. L. C., Li D. Bridging traditional and AI-assisted simultaneous interpreting: Empirical insights for curriculum design. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2025. Vol. 19, No. 3-4. P. 425-443. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2533007>.
18. Lu X. The effectiveness of ChatGPT-assisted Lexical-syntactic Flexibility practice for interpreting competence and quality: The case of Chinese-to-English consecutive interpreting. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2025. Vol. 19, No. 3-4. P. 405-424. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2533014>.
19. Gorbatyi O. From stage to screen: applying semiotic comedy in modern entertainment formats. *SWorldJournal*, 2025. Vol. 31-01, 185-195. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-31-01-082>

References

1. Miao, F., & Holmes, W. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO. <https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research?hub=67098>

2. International Organization for Standardization. (2018). *ISO 18841:2018: Interpreting services - General requirements and recommendations*. <https://www.iso.org/standard/63544.html>
3. European Commission, Directorate-General for Translation. (2022, October 21). *Updated version of the EMT competence framework now available*. https://commission.europa.eu/news-and-media/news/updated-version-emt-competence-framework-now-available-2022-10-21_en
4. Zhang, J., & Doherty, S. (2025). Investigating novice translation students' AI literacy in translation education. *The Interpreter and Translator Trainer*, 19(3-4), 234-253. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2541478>
5. Kulyk, O. (2023). Profesiina pidhotovka maibutnikh perekladachiv v epokhu shtuchnoho intelektu [Professional training of future translators in the age of artificial intelligence]. *Scientia et Societas*, (3), 48-56. <https://doi.org/10.31470/2786-6327/2023/3/48-56> [in Ukrainian].
6. Krasulia, A., & Turchyna, M. (2020). Vykorystannia instrumentiv shtuchnoho intelektu: Porivnialnyi analiz system avtomatyzovanoho perekladu [The use of artificial intelligence tools: A comparative analysis of automated translation systems]. *Lvivskyi Filolohichniy Chasopys*, (8), 108-113. <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.17> [in Ukrainian].
7. Jiménez-Crespo, M. A. (2025). "If students translate like a robot ..." or how research on human-centered AI and intelligence augmentation can help realign translation education. *The Interpreter and Translator Trainer*, 19(3-4), 277-295. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2542022>
8. Ostapovych, O., Ostapovych, N., & Mazurenko, Yu. (2023). ChatGPT u pidhotovtsi filolohiv i perekladachiv: Vyklyky i perspektyvy [ChatGPT in the training of philologists and translators: Challenges and prospects]. *Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu "Ostrozka Akademiia". Seriya "Filolohiia"*, 17(85), 200-205. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17\(85\)-200-205](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17(85)-200-205) [in Ukrainian].
9. Ihnatenko, V. D. (2020). Vykorystannia suchasnykh informatsiinykh tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnikh filolohiv [The use of modern information technologies in the training of future philologists]. *Inozemni Movy*, (1), 37-42. <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2020.1.197401> [in Ukrainian].
10. Poltavskyi, S. O. (2026). Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist maibutnikh perekladachiv v umovakh tsyfrovoy transformatsii osvity [Information and communication competence of future translators in the conditions of digital transformation of education]. *Osvita ta Pedahohichna Nauka*, 2(192), 74-80. [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2\(192\)-74-80](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2(192)-74-80) [in Ukrainian].
11. Defrancq, B., & Fantinuoli, C. (2021). Automatic speech recognition in the booth: Assessment of system performance, interpreters' performances and interactions in the context of numbers. *Target. International Journal of Translation Studies*, 33(1), 73-102. <https://doi.org/10.1075/target.19166.def>
12. Trebyk, O., Poltoratska, A., & Kapiton, A. (2023). CAT-instrumenty ta yikh mistse u strukturi pidhotovky maibutnikh perekladachiv [CAT tools and their place in the structure of future translators' training]. *Naukovi Pratsi Mizhrehionalnoi Akademii Upravlinnia Personalom. Filolohiia*, 1(6), 57-63. <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.1.9> [in Ukrainian].
13. Serhiienko, O. I. (2025). Rol LMS-platformy pid chas profesiinoi pidhotovky maibutnikh perekladachiv [The role of an LMS platform in the professional training of future translators]. *Naukovi Zapysky Lvivskoho Derzhavnoho Universytetu Bezpeky Zhyttiediialnosti. Pedahohika i Psykholohiia*, 2(6), 60-66. <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-2-9> [in Ukrainian].

14. Chen, S., & Kruger, J.-L. (2023). The effectiveness of computer-assisted interpreting: A preliminary study based on English-Chinese consecutive interpreting. *Translation and Interpreting Studies*, 18(3), 399-420. <https://doi.org/10.1075/tis.21036.che>
15. Chen, S., & Kruger, J.-L. (2024). A computer-assisted consecutive interpreting workflow: Training and evaluation. *The Interpreter and Translator Trainer*, 18(3), 380-399. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2373553>
16. Yin, T. (2025). Has the use of AI-translated live captions in simultaneous interpreting changed the role of the interpreter? A study based on professional interpreters' perceptions. *The Translator*, 31(2), 214-231. <https://doi.org/10.1080/13556509.2024.2412923>
17. Guo, M., Xie, Y., Han, L., Lei, V. L. C., & Li, D. (2025). Bridging traditional and AI-assisted simultaneous interpreting: Empirical insights for curriculum design. *The Interpreter and Translator Trainer*, 19(3-4), 425-443. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2533007>
18. Lu, X. (2025). The effectiveness of ChatGPT-assisted lexical-syntactic flexibility practice for interpreting competence and quality: The case of Chinese-to-English consecutive interpreting. *The Interpreter and Translator Trainer*, 19(3-4), 405-424. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2533014>
19. Gorbatyi, O. (2025). From stage to screen: Applying semiotic comedy in modern entertainment formats. *SWorldJournal*, 31(01), 185-195. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-31-01-082>